

<Article>

La Nau, proposta per navegar pels mitjans.

Marta Jiménez Albiol

Data de presentació: 15/09/2008

Data d'acceptació: 15/11/2008

Data de publicació: 29/04/2009

//Resum

Aquest escrit exposa una experiència educativa, La Nau, amb continguts del currículum d'Educació Visual i Plàstica, utilitzant la metodologia de l'aprenentatge mixt, que relaciona activitats pedagògiques presencials amb activitats en xarxa desenvolupades en la plataforma Moodle. Especialment es tractarà el crèdit Fotografia i Coneixement, que ha estat l'origen d'aquesta experiència i que es fonamenta en tres eixos:

- L'ús responsable de les noves tecnologies i l'anàlisi crítica dels mitjans.
- El coneixement propi i dels altres a través del retrat i autoretrat fotogràfic.
- La integració social i cultural dels nous mitjans.

Tota aquesta investigació ha estat producte de la reflexió sobre el paper de l'Educació Visual i Plàstica en el nou context social.

//Mots clau

Educació Visual, imatge, integració, aprenentatge mixt, mitjans de comunicació, TIC.

1. L'Educació Visual i Plàstica en xarxa

La comunicació visual avui és molt important, té un gran protagonisme dins de la vida diària i els mitjans de comunicació se serveixen del missatge visual constantment; malgrat això, molts pocs estudiants saben que, en els mitjans, hi treballen especialistes que han estudiat les arts plàstiques. Molts pocs reconeixen, per exemple, que l'aplicació de gammes de colors adjacents en una imatge s'utilitza per transmetre tranquil·litat, o que la vestimenta provocativa amb colors contrastats de la noia d'un anunci està en funció de vendre millor una determinada marca.

L'anàlisi de missatges visuals amb un esperit crític i objectiu ha de considerar-se una tasca important dins del currículum educatiu i l'àrea d'Educació Visual i Plàstica hi està implicada directament.

A pesar dels esforços de part de la comunitat educativa per apropar els joves a les noves tecnologies, encara falta aprofundir en l'estudi del llenguatge visual i plàstic més bàsic en relació amb aquestes tecnologies. Ha de ser tan vàlid que un alumne sàpiga transmetre un missatge visual, ja sigui subjectiu o objectiu, amb el material més senzill i tradicional, com amb un material d'elaboració tecnològica. No seria correcte que la sofisticació de l'ús de noves tecnologies servís per tapar una expressió pobre i una comprensió també pobre de la matèria.

Els crèdits amb tecnologies especialitzades com imatge digital, fotografia, vídeo, etcètera, que actualment s'ofereixen en el sistema educatiu, són, de moment, crèdits optatius i no sempre dictats per especialistes en arts plàstiques. La majoria dels alumnes que opten a aquests crèdits no tenen una formació bàsica en lectura d'imatges i moltes vegades tampoc no han assolit la fluïdesa en l'expressió plàstica que es necessita per utilitzar aquests mitjans de disseny digital amb valor estètic. La nostra àrea té un paper decisiu en aquesta formació. En un món altament visual, ha de ser l'educació visual i plàstica l'encarregada de desenvolupar i incorporar en el disseny curricular educatiu l'estudi de la semiòtica de la imatge. Es pot considerar que en els milers d'hores anuals que els nois passen davant d'una pantalla, reben una quantitat d'informació que assumeixen com a correcta sense plantejar-se en cap moment dubtes sobre la seva veracitat i qualitat.

Diverses experiències a l'aula amb noves tecnologies m'han donat la pauta que aquesta eina posada al servei de l'educació podria ser molt beneficiosa. Però també han coincidit en l'elaboració d'aquest material moltes reflexions sobre els problemes actuals en l'educació, com la convivència de diferents cultures i nivells educatius a les aules, i, sobretot, els canvis socials tan dràstics que a les acaballes del segle XX van donar pas a una societat diferent, global i basada en la instantaneïtat.

Aquestes preocupacions, i d'altres, van ser recollides tant pel Col·legi de Llicenciats en Belles Arts, com pel Departament d'Educació. Durant l'any 2005 es va engegar un pla de treball anomenat programa Art-Tic, que finalment es va fer efectiu el 2006 dins del pla de millora en els centres. Per tant, els professors que teníem presents aquestes problemàtiques vam tenir l'oportunitat d'elaborar un projecte de treball, requisit per accedir al programa¹. Aquesta experiència va servir a molts professors per pensar i repensar els temes abans esmentats i començar una pràctica nova.

¹ Per accedir a la informació institucional sobre el programa Art_Tic, podeu consultar els documents oficials a l'enllaç següent: <http://lamarta-profe.bloc.cat/post/10597/148026>

1.1. La Nau al Moodle.

La Nau és un conjunt d'activitats repartides en unitats didàctiques presentades com si fossin cursos dins de la plataforma Moodle i desenvolupades en classes amb els procediments tradicionals propis de la matèria. L'objectiu general és desenvolupar l'aprenentatge de lectura de mitjans i la utilització correcta d'aquests mitjans entre els participants. Els cursos actualment són:

- **Imatge i Comunicació:** Investiguem els elements del llenguatge plàstic, els components del missatge visual, les lleis bàsiques de la composició, les funcions de la imatge i les seves diferents possibilitats. Fem anàlisis d'imatges i de missatges visuals. Investiguem l'impacte social dels mitjans audiovisuals. L'anàlisi ètica d'aquest fenomen és un fet inevitable a classe.
- **Fotografia i Coneixement:** Treballem el retrat com eina de coneixement personal i dels altres. Repassem els elements del llenguatge visual i dels nous llenguatges tecnològics relacionats amb la imatge, el retoc digital i el fotomuntatge. Fem reportatges, tant amb fotografies com amb vídeos, com a mitjà de coneixement de l'entorn. Adquirim competències bàsiques en noves tecnologies i comunicació que seran utilitzades en tasques futures.
- **Introducció al Disseny:** En aquest espai treballem sobretot el que cal saber per entendre el món de la forma i la seva funció. Analitzem els objectes i l'arquitectura, i més en concret el món de la comunicació ple d'imatges atractives que ens envolta. Tot això, preparant-nos per dissenyar amb qualitat i creativitat, tant amb tècniques tradicionals com digitals.
- **Disseny Web:** Aprenem les característiques de la comunicació digital i el llenguatge específic del disseny web. Aprofundim en les diverses possibilitats de presentacions visuals, ja siguin fixes o en moviment. Investiguem el que cal saber per dissenyar una web que expressi idees i inquietuds dels participants.

Aquests cursos, cadascun amb les seves unitats didàctiques, són flexibles i es poden incorporar dins de les diferents matèries de l'àrea. Un exemple de com es reparteixen al currículum de l'ESO i batxillerat pot ser el següent:

- Imatge i comunicació, seqüenciada en dos nivells, està integrada en els crèdits comuns de 2n i 3r d'ESO.
- Disseny i Disseny Web formen part de l'optativa de 4t d'ESO. En un nivell superior són part de l'optativa de batxillerat Imatge i Disseny.
- Fotografia i Coneixement és una optativa de 1r, 2n i 3r d'ESO, en la qual s'estudia la tècnica fotogràfica, el retoc digital i el fotomuntatge que s'apliquen en totes les altres unitats. A més, aquest crèdit serveix com a entrenament en l'ús de l'equip tecnològic i la dinàmica de classe relacionada, i també en l'ús del correu electrònic, blocs i webs interactives com a mitjà de participació i aprenentatge.

L'aplicació d'aquesta metodologia TAC pot semblar molt complexa, ja que hi participen alumnes des de 2n d'ESO fins a primer de batxillerat; malgrat els diferents nivells, a la pràctica l'eina Moodle resulta senzilla i molt útil. Si bé dins del Moodle es poden separar els alumnes en diferents grups, de moment treballem sense grups, fet que comporta que un alumne o alumna de 2n d'ESO pugui llegir l'opinió i veure el treball dels alumnes de batxillerat.

El crèdit Fotografia i Coneixement és el crèdit bàsic quant a continguts i procediments a partir del qual els alumnes anivellen competències assolides en el marc educatiu específic que ofereixen les optatives.

2. Fotografia i Coneixement, el crèdit del programa Art_Tic

El crèdit està pensat com un taller per la convivència i la cohesió social, malgrat que sembli una experiència més en noves tecnologies. Aquest crèdit va rebre, el 2008, el premi a treballs inèdits d'innovació en educació Francesc Gil i Quesada atorgat per l'ICE de la Universitat de Barcelona².

2.1. Motivacions i criteris generals

Els criteris generals i les qüestions que han motivat l'elaboració del crèdit se sintetitzen en la taula introductòria següent, nascuda d'una ràpida pluja d'idees:

Fotografia i coneixement: el país	Element unificador: la terra que compartim
Problemes blaus	Estratègies taronges
Amb els alumnes nous coexisteixen diferències de llengües, de cultures i sobretot de nivell de coneixement de la nostra societat. La diferència de nivell dels alumnes a les aules dificulta molt la feina del professorat.	A través d'un gènere fotogràfic clàssic com el paisatge, es poden dur a terme missions fotogràfiques exploratòries sobre Catalunya. El reportatge, introducció a fotografies de reportatge, elaboració de fitxes sobre el tema, exploració de festes i expressions tradicionals catalanes.
Desconeixement de l'entorn natural del nostre país.	Missions fotogràfiques als llocs més emblemàtics de la geografia catalana: Montserrat, les Terres de l'Ebre, l'Empordà, els Pirineus.
Desconeixement de l'entorn urbà i de les nostres ciutats.	Missions fotogràfiques a tres ciutats (Barcelona, Girona i Tarragona) i al nostre barri.
Desconeixement de les tradicions del país.	Missions fotogràfiques: els castells, el correfoc, la

² El crèdit Fotografia i Coneixement en la seva versió original i sencera es troba al següent enllaç: <http://lamarta-profe.bloc.cat/post/10597/247620>

	sardana, la Castanyada, el tió i el Carnestoltes.
Desconeixement dels artistes plàstics del nostre país.	Visita a exposicions i recerca a Internet. Web específica del taller.
Fotografia i coneixement: el cos	Element unificador: nosaltres
Problemes vermells	Estratègies verdes
Els fenomen dels nouvinguts pot crear parcel·les socials de difícil integració. L'acceptació mútua dels nostres joves és garantia de la cohesió social futura.	El retrat. Crear grups de «pertinença» a partir de treballs fotogràfics sobre la comunitat educativa. El centre com a contenidor de grups socials.
Falta de seguretat en si mateix.	Desenvolupar l'autoconeixement a través dels autoretrats. Anàlisi de les característiques formals del propi rostre.
Falta d'identificació dels nouvinguts amb els altres grups socials per diferències d'aspecte, vestits, gustos i motivacions.	Fomentar l'apropament entre companys i entre professors i alumnes a través del retrat. Anàlisi de les característiques formals del rostre i els vestits dels altres.
Falta d'identificació dels nouvinguts amb els altres grups socials per diferències físiques. Falta d'identificació típica de l'adolescència.	Mestissatge digital, processar els retrats a l'ordinador i canviar-se els ulls, la boca o el nas pels d'altres companys. Canvi de roba virtual. Anàlisi de retrats de família.
	Mirades creuades. Exercici per preguntar a la gent adulta què pensen dels adolescents. Fer un retrat i una fitxa de l'opinió de l'entrevistat. Exercici per preguntar als adolescents què pensen de la gent adulta. Fer un retrat i una fitxa de l'opinió de l'entrevistat.
Falta d'identificació típica de l'adolescència.	Desenvolupar el coneixement propi i dels altres a través dels autoretrats i retrats. Anàlisi de les característiques formals del cos. L'estudi de les proporcions i relacions espacials del seu cos en l'entorn li ofereix un espai de treball per a l'autoexploració i l'expressió dels seus sentiments més íntims.
Fotografia i coneixement: els mitjans de comunicació de massa.	Element unificador: la xarxa
Problemes grocs	Estratègies liles
Desconeixement dels mecanismes de creació de	La nostra àrea hi està implicada directament. És

<p>patrons socials a través dels mitjans. Els estímuls visuals constants i de vegades desmesurats ens imposen treballar força perquè els nois immersos en la cultura de la imatge sàpiguen discernir i valorar per si mateixos tota la informació que els arriba per diferents mitjans de comunicació. L'anàlisi constant d'imatges amb un esperit crític i objectiu s'ha de considerar una tasca important dintre de l'educació secundària en general.</p> <p>Diferents nivells de possibilitats d'accés de noves tecnologies.</p>	<p>urgent aprofundir en l'estudi del llenguatge visual i plàstic més bàsic en relació amb els mitjans de comunicació. Molts pocs estudiants saben que unes gammes de colors adjacents en una fotografia que vol transmetre tranquil·litat o que la vestimenta provocativa amb colors contrastats d'una noia d'un anunci, estan en funció de vendre millor una determinada marca. L'estudi de les noves tecnologies ajuda a entendre els simulacres creats.</p>
<p>Conflictes amb la pròpia imatge.</p>	<p>Lectura d'imatges i missatges visuals, anàlisi de foto publicitària, fotoreportatge.</p>
<p>Desconeixement dels mecanismes de la creació d'imatges en els mitjans de comunicació.</p>	<p>Iniciar-se en el coneixement de la sintaxi dels llenguatges visuals específics (fotografia, còmic, cine, televisió, Internet, mòbil, etc.) a partir de l'anàlisi dels elements comuns en aquests llenguatges i la realització d'experiències. Fer fons de pantalla. Processar vídeos del mòbil. Fer emoticones i animacions per al mòbil i el Messenger.</p>
<p>Actitud estereotipada que dificulta el desenvolupament de la pròpia personalitat.</p>	<p>Fer una recerca d'imatges en les quals figurin adolescents en revistes, premsa, Internet i altres mitjans per tal de descobrir estereotips formals dels adolescents. A partir de tots els estereotips trobats, fer llistes i analitzar-les, pensar a quina idea respon cada una de les representacions estereotipades, es pot parlar de la intencionalitat de les imatges: artística, documental o comercial.</p>
<p>Actitud passiva davant d'injustícies i discriminacions als missatges visuals publicitaris i de premsa.</p>	<p>Interpretar els significats d'una imatge a partir de l'anàlisi dels contextos: expressiu, emotiu, simbòlic i referencial, intercanvi d'opinions. Refús davant la utilització de formes i continguts discriminatoris quant a sexe, raça o classe en la publicitat.</p>

Així neix el crèdit Fotografia i Coneixement, proposat pel programa Art_Tic, que utilitza els reportatges i els retrats com a mitjà perquè els alumnes nous tinguin un coneixement més clar del país i de si mateixos amb la col·laboració dels alumnes nadius, i com a possible eina d'integració. Aquestes «missions fotogràfiques», com les he anomenat, poden crear confluències d'alumnat i activitats socials i culturals molt interessants.

Els objectius i continguts d'aquest crèdit contenen part dels objectius de l'Àrea d'Educació Audiovisual i de l'Àrea TIC:

- Treballem el missatge visual des del reportatge fotogràfic i videogràfic, analitzant el món de la premsa i la publicitat. L'alumne té al seu abast tots els elements del llenguatge

visual i dels nous llenguatges tecnològics que tan relacionats estan amb la imatge d'avui i totes les possibilitats de lectura i expressió. Els reportatges també serviran perquè l'alumne investigui sobre les nostres institucions i grups de cultura popular.

- Treballem el retrat com a eina de coneixement personal. La imatge de si mateix i juntament amb la dels altres, pot donar un sentiment de pertinença al grup social molt poderós. L'acceptació del propi retrat i el dels altres pot ajudar a la integració social.
- Treballem la fotografia artística des del punt de vista de la natura. La contemplació de la natura, la seva anàlisi i seva representació, pot ser el millor exemple de bellesa i harmonia, no solament intento estimular la sensibilitat i l'estima pel medi ambient, sinó donar a conèixer els llocs més emblemàtics de la nostra geografia i també de la geografia dels països d'origen dels alumnes nous. També aprofitem aquesta temàtica, per estudiar els diferents gèneres de la fotografia, com ara la científica, la macro, la documental, etcétera. Tractem de coordinar, amb altres àrees, experiències en les quals els alumnes apliquin els coneixements de fotografia adquirits.

2.2. El començament de la tasca

Durant el mes de març del 2007, va arribar el professor col·laborador del programa Art_Tic (en règim de mitja jornada), vam comprar les càmeres i els accessoris i finalment vam rebre la resta de l'equip. L'equip Art_Tic va quedar conformat per 10 càmeres digitals amb targeta de 16 MB inclosa, 10 targetes SD d'1MB, 10 lectors de targetes, 10 ordinadors estació de treball gràfica, 1 servidor, 1 equip d'Internet a l'aula, 1 impressora A3, 10 tauletes gràfiques WACOM Graphire 4 amb connexió USB, 1 tauleta gràfica WACOM Graphire 4 amb connexió Bluetooth, 1 escàner DIN A4, resolució mínima de 3.200 x 3.200 i 48 bits de profunditat de color, amb mòdul d'escaneig de transparències, diapositives i negatius, 1 concentrador, seguint les prescripcions de l'ítem CONC, i 1 armari de comunicacions, que va constituir el nucli de connectivitat de l'aula, 1 disc dur extern de 500G per emmagatzematge i còpies de seguretat. Els ordinadors van portar dos sistemes operatius, Windows i Linkat. Els programes informàtics que van acompanyar aquest equip eren molts i molt diversos, faré una llista reduïda dels més utilitzats i competents en la matèria: Open Office, Gimp2, Inkscape, Amaya, Nvu, Blender, Autocad, Audacity, i hi vam instal·lar el Photoshop i Flash pel nostre compte, per tal que els alumnes poguessin comparar els avantatges del programari lliure sobre la resta de programes als quals estaven més acostumats.

Tal com demana la proposta del programa Art_Tic, vam posar els ordinadors integrats a l'aula de plàstica, així es podia experimentar amb tots els grups, malgrat que fos per torns. Això va comportar haver de reorganitzar tota l'aula de plàstica. La integració de l'equip Art_Tic a l'aula de plàstica és la manera correcta d'introduir les TIC en la matèria. Per exemple, si un nen o una nena ha fet un dibuix que no resulta bé de color, el pot escanejar per canviar-lo, o si un altre no sap com pintar un paisatge, pot consultar l'obra dels pintors impressionistes o expressionistes, així tots els alumnes poden treure profit de l'equip. També

la recerca a la xarxa i les explicacions sobre la pantalla de projecció són molt adients per a qualsevol classe de visual.

Amb la transformació que va experimentar la nostra aula de plàstica, evidentment necessitàvem professors prou preparats en l'ús de l'equip i dels programes informàtics. No es podia fer un cop d'ull en aquestes tècniques, els alumnes ja tenien uns coneixements bàsics, que havien après per si mateixos, malgrat que moltes vegades els apliquessin de manera incorrecta o incompleta.

Durant l'últim trimestre del curs 2006–2007 es va començar a treballar en crèdits variables i en el curs 2007–2008 es va fer el crèdit Fotografia i Coneixement en tots els nivells educatius. També es va coordinar amb el Departament de Ciències i el de Llengües altres experiències del centre.

El context de l'aula Art_Tic i del nostre centre, IES Torras i Bages, és molt variat i ple de possibilitats. Per arribar a conclusions sobre el context dels grups classe, cal analitzar les competències relacionades amb l'educació audiovisual i les noves tecnologies que tenen els alumnes, que tenen molt a veure amb els equips de què disposen a casa. Així, dins d'un mateix grup classe, hi podem trobar diferents nivells de coneixements en, per exemple, la utilització de l'ordinador o la càmera. A més, com que aquest crèdit es fa en tots els cursos i cicles, (des de 1r d'ESO fins a 1r de batxillerat), ens trobem que els contextos grups classe són encara més variats, per tant vaig decidir fer una temporalització especial basada en nivells d'aprenentatge nous. Va ser necessari fer una subdivisió dins dels grups classe relacionada amb proves inicials i enquestes sobre competències en audiovisuals i en noves tecnologies per tal de treballar amb un mínim de seguretat en la distribució de continguts. A partir d'aquestes senzilles enquestes i proves, es van establir els coneixements bàsics i uns barems de nivells d'aprenentatge. Un cop establerts, es van formar parelles de treball de diferents nivells per tal que un ajudés a l'altre. La tasca diària es va desenvolupar, doncs, en parelles que compartien un equip tecnològic de treball segons els diferents nivells de coneixement, i també segons els diferents nivells de coneixement de la nostra societat. Els alumnes nouvinguts van tenir com a parella un alumne natiu per tal d'assolir els mecanismes d'organització i comunicació de la nostra societat més ràpidament. D'aquesta manera, es tracta de crear un clima de convivència i solidaritat, en què el coneixement de l'altre i l'ajuda mútua en siguin objectius prioritaris.

Alguns dels objectius del crèdit són:

- Aprendre a treballar en equip en entorns de treball col•laboratiu.
- Aprendre a utilitzar correctament l'ordinador, el correu electrònic, el Moodle.
- Aprendre els conceptes bàsics sobre fotografia i la càmera fotogràfica. Reconèixer el lèxic bàsic del llenguatge fotogràfic.
- Reconèixer l'impacte que la tecnologia audiovisual té sobre la nostra vida quotidiana, modificant els hàbits de consum, culturals, etc.

- Descobrir les possibilitats del retrat fotogràfic com a mitjà d'autoconeixement i de coneixement d'altres persones.
- Saber «qui és». Tenir consciència de l'etapa de canvis personals, que, com a adolescent, experimenta.
- Saber «on és». Tenir consciència del lloc de pertinença com a integrant d'un grup social concret. Reconèixer que s'és part integrant d'una societat organitzada i amb característiques culturals concretes.

2.3. La Nau. Nivells d'aprenentatge i continguts

Entre l'últim trimestre del curs 2006–2007 i el curs 2007–2008, a l'IES Torres i Bages, 340 alumnes van fer el crèdit Fotografia i Coneixement del programa Art_Tic: a 1r d'ESO, 104 alumnes; a 2n d'ESO, 54 alumnes; a 3r d'ESO, 94 alumnes, i a 4t d'ESO, 84 alumnes. L'experiència feta a tots els nivells educatius em va donar una orientació per elaborar una temporalització dels continguts segons els nivells d'aprenentatge fets específicament per al crèdit.

Com que aquest crèdit té molt a veure amb la navegació (la recerca de recursos a la xarxa, la utilització del correu electrònic, l'elaboració de blocs i àlbums de fotografia dins del correu, el treball al Moodle i moltes més possibilitats que ens ofereix Internet i que queden per investigar i aplicar), vaig pensar d'escapar de la fredor de la típica temporalització i definir els nivells d'aprenentatge amb noms relacionats amb el món de la nàutica, així hi posàvem un toc divertit i també estimulants per als alumnes a l'hora d'assolir els diferents nivells. Cal tenir en compte que aquest crèdit era ple de nous continguts dins de l'ensenyança de l'Educació Visual i Plàstica. També cal considerar la diversitat del nostre alumnat i que, en general, en tots els centres, l'alumnat té competències molt diverses en educació audiovisual i noves tecnologies. Per tant, ens podem trobar que un nen de primer d'ESO tingui el mateix nivell que un alumne de quart d'ESO. Així, el que és més senzill és establir nivells d'aprenentatge no relacionats totalment amb els nivells típics dels cicles i cursos en què es divideix el sistema educatiu. Vaig comprovar en aquesta curta experiència que dins de la mateixa optativa un alumne o una alumna podia assolir nivells diferents, i també que els alumnes del segon cicle s'adaptaven més ràpidament en l'ús dels equips tecnològics. En aquest context la definició clara dels nivells de coneixement de l'alumne és d'una gran ajuda a l'hora de muntar parelles i grups de treballs i per distribuir les activitats d'aprenentatge. Exposo la graella dels nivells d'aprenentatge següent i la seva descripció:

Nivells d'aprenentatge	Característiques i perfils dels nivells d'aprenentatge
Nivell 1 Grumè_tic	<p>Derivat de <i>grumet</i>: És una persona que, en qualitat d'aprenent de mariner, ajuda la tripulació d'un vaixell en les diverses tasques que es duen a terme a bord. És el nivell inicial, en el qual s'aprèn des de zero la utilització dels equips, les seves característiques bàsiques i els primers conceptes sobre fotografia i retocs digitals. Sobretot es recalcarà l'ús de l'ordinador, com organitzar-se amb les carpetes de treball i com utilitzar el correu electrònic, ja que la majoria sap fer servir el Messeguer però no sap obrir el correu i baixar-ne un arxiu adjunt. També serà molt important que comenci a tenir l'hàbit de revisar la càmera abans de tirar les fotos: el mode que s'ha d'utilitzar, si està posat o no el flaix, si el zoom està en gran angular o tele, si la qualitat de la llum és la correcta i si la mida de la imatge és l'adequada. Farà retocs senzills de les fotografies i filtres artístics.</p>
Nivell 2 Capit@_tic	<p>Derivat de <i>capità</i>: És una persona que té un càrrec o grau pel qual ha de tenir molts coneixements sobre la navegació i també un cert comandament. És el segon nivell, per això és necessari haver assolit totalment el nivell 1. En aquest nivell l'alumne ha de manejar la càmera amb molta familiaritat i responsabilitat, aprendrà a canviar-ne les piles i a treure'n la targeta per descarregar-ne fotos, utilitzar correctament la carpeta Descàrregues. En aquest nivell, no es descuidarà de revisar els comandaments de la càmera, igualment que utilitzarà correctament les carpetes de treball. Les seves fotografies han de sortir ben enfocades i enquadrades. També utilitzarà Internet per fer recerques i estudiarà de la web els principis bàsics de la fotografia. Utilitzarà el correu electrònic per fer blocs i àlbums de fotos. Farà retocs digitals avançats com fotomuntatges i trucatges, i dissenyarà cartells i postals.</p>
Nivell 3 Moodlers	<p>Derivat de <i>Moodle</i>: Tots els participants del Moodle s'anomenen <i>moodlers</i>, és aquest fet el que dona nom al 3r nivell. Per accedir al tercer nivell, és necessari haver assolit totalment el primer nivell i part del segon nivell. Del segon nivell, l'alumne n'haurà de saber: fer fotografies amb propietat, enfocades i ben compostes. Fer servir la càmera amb responsabilitat i saber canviar-ne les piles i treure'n la targeta per descarregar-ne fotos i utilitzar correctament la carpeta Descàrregues. Diferenciar tipus d'arxius i saber transformar la resolució de la imatge. El bon ús d'Internet és fonamental per accedir en aquest nivell, tant en la seva actitud responsable com en la seva destresa per navegar i aprofitar recursos. No serà necessari que hagi après a fer retocs digitals avançats com fotomuntatges, trucatges i dissenys. L'alumnat moodler s'entrenarà dins del Moodle de l'institut, en la participació en fóruns, en l'elaboració de glossaris i tallers, farà qüestionaris i enquestes. També aprendrà a pujar i baixar arxius de la xarxa i aprendrà a arxivar amb criteris concrets per tal d'exposar el seu treball mitjançant l'enllaç d'àlbums, blocs o galeries fotogràfiques. També assolirà els coneixements mínims sobre el fotoreportatge i la foto de natura.</p>
Nivell 4 Pir@_tic	<p>Derivat de <i>pirata</i>: Relatiu a la pirateria. Persona aprofitada. Lladre de mar, que recorre els mars per fer preses. Pirata informàtic, persona que obté il·legalment programes o dades informàtiques sense la llicència corresponent. Malgrat l'esgarrifós significat de la paraula, he decidit utilitzar-la per la part de joc i llegenda que conté, hi ha molts pirates il·lustres i divertits dins de la narrativa dedicada als joves, ja sigui en literatura o en cinema. Si bé s'explicarà el sentit d'aquesta paraula i els prejudicis que pot causar un pirata en el món de la informàtica, destacaré la virtut de la persona que treu profit de tot el que té al seu abast. Pir@_tic només pot ser un alumne o una alumna moodler molt ben entrenat i que ja hagi acabat el crèdit, o sigui que estigui fora del taller Art_Tic. Una vegada l'alumne hagi assolit els nivells 1, 2 i 3 correctament i hagi experimentat totes les activitats del Moodle de l'institut, continuarà el</p>

	<p>crèdit participant en xarxa, aprofitant tots els recursos nous que s'hi aniran afegint, però també haurà d'aplicar tot el que hagi après al crèdit Art_Tic en un altre crèdit, optativa o matèria comuna. Això vol dir que l'alumne pot dur a terme un reportatge o una documentació fotogràfica relacionada amb el seu nou crèdit, utilitzant les càmeres del taller Art_Tic, demanant-les prèviament i amb temps. Per al treball dels pir@_tics, es destinaran un joc de targetes a part per tal que es puguin descarregar les fotos sense interrompre cap classe. Una vegada descarregades les fotos, se les emportaran, en CD o USB, a casa o a l'aula del nou crèdit, on les treballaran amb la tècnica corresponent, reportatge o foto document, i les arxivaran amb un criteri concret de manera que puguin penjar-les al Moodle de l'institut mitjançant un enllaç. Així els pir@_tics seran alumnes autònoms de l'Art_Tic i col·laboraran en el desenvolupament de recursos, s'aprofitaran de tots els nous recursos que trobin en la xarxa i participaran amb la seva valuosa opinió en els fòrums i enquestes.</p>
<p>Nivell 5 Fan@_tic</p>	<p>Derivat de <i>fanàtic</i>: Fanàtic és qui defensa amb tenacitat desmesurada i passió creences o opinions. Algú preocupat o entusiasmat cegament per alguna cosa. És fàcil comprendre que assignaré aquest nivell, anomenat amb aquesta paraula exagerada, als alumnes que gaudeixin intensament de les activitats Art_Tic i que considerin la possibilitat de continuar estudiant art i disseny com a projecte de futur. Aquest nivell s'assolirà en un segon crèdit dins del segon cicle de l'ESO o en la matèria optativa lmatge, dins del batxillerat. És el nivell més alt del crèdit i s'hauran assolit correctament els quatre nivells anteriors per accedir-hi. En aquest nivell l'alumne aprofundirà sobre la fotografia digital i analògica, coneixerà les diferents sensibilitats de sensors i pel·lícules, la llei de reciprocitat, l'ús del diafragma i l'obturador, programes i recursos del disseny digital. Serà capaç d'estructurar missatges audiovisuals i arribarà a dissenyar una petita web.</p>

Els continguts i activitats estan repartits en les unitats didàctiques següents:

- Unitat 0** L'organització de la classe i l'ús de l'equip. Aquesta és una unitat comuna a tots els crèdits.
- Unitat 1** La fotografia. Dins d'aquesta unitat hi ha diferents nivells, els quals s'assoliran en diferents optatives.
- Unitat 2** La càmera fotogràfica.
- Unitat 3** El retoc digital.
- Unitat 4** La composició. Aquesta unitat es farà servir cada vegada que es vulgui donar un toc especial als treballs.

L'articulació i temporalització dels continguts del crèdit està dissenyada en una graella D3 en què els he distribuït per nivells de coneixements, i cada nivell de coneixements l'he distribuït segon les unitats didàctiques. Com que la seva mida excedeix aquesta edició, es pot consultar en l'enllaç següent: <http://www.marta-jimenez-albiol.cat/fet-d-arxiu/1pdf/Temp-lanau.pdf>

L'avaluació es durà a terme segons els criteris generals de la nova Llei d'educació per a l'ESO. L'avaluació serà contínua, sumativa i final. S'hi aplicaran els percentatges següents: continguts, 30%; procediments, 40%, i actituds, 30%.

Aquests criteris s'aplicaran a cada nivell de coneixements en què s'estructura la temporalització d'aquest crèdit. Així els alumnes aniran aprovant i adquirint els diferents nivells abans esmentats. Per tant, l'avaluació serà general, per grup i individual.

3. Activitats

3.1. Organització de l'aula

La programació del crèdit depèn en gran part dels importants recursos atorgats pel programa Art_Tic. Aquest crèdit disposa de deu equips tecnològics de treball formats cadascun per una càmera digital compacta, piles recarregables, carregador de piles, dues targetes d'emmagatzematge, un lector de targetes, un ordinador i una tauleta de dibuix, que com ja he dit, comparteix una parella de treball. A cada parella d'alumnes, se'ls assigna un equip, del qual es fan responsables durant tot el crèdit, tant de la cura com del manteniment. Cada peça de l'equip té un número d'identificació, els equips es revisaran al començament de la classe. Els hàbits d'ordre i cura en l'ús de les càmeres, els ordinadors i les carpetes de treball és un dels continguts importants del crèdit. Per tant, les parelles no són exactament per treballar juntes sinó per compartir l'equip i fer-se'n responsables. Els alumnes del crèdit se subdivideixin en alumnes A i alumnes B, o sigui que en cada parella hi ha un alumne A i un alumne B, així mentre els alumnes A fan fotos o vídeo, els alumnes B són als ordinadors, o a l'inrevés, d'aquesta manera l'equip serveix per a 20 alumnes.

A l'escriptori de cada ordinador hi ha les carpetes de treball. Aquestes carpetes tenen compartiments, és molt important comprendre l'ús adequat d'aquestes carpetes per tal de no perdre les fotografies i altres treballs, tant els propis com els dels companys. Tenim tres carpetes principals: Altres arxius, on són els apunts; Fotos art_tic, on hi ha les carpetes personals dels alumnes, i Descàrregues, on es descarreguen les fotos i que contenen una subcarpeta per a cada càmera. L'organització de l'alumne dins de les carpetes de treball és una tasca molt important en el crèdit, l'arxiu de les obres és part de la feina de tot artista i sobretot del fotògraf. Aquest sistema de carpetes i subcarpetes compartides garanteix l'ordre i la seguretat dels treballs.

En cas que l'alumne necessiti consultar algun procediment, tindrà apunts sobre tots els temes tractats a la carpeta Altres arxius. Un dels objectius dels apunts de la carpeta Altres arxius és que l'alumne llegeixi, cosa no gaire habitual en un crèdit d'Educació Visual i Plàstica. Aquest apunts són en gran part receptes per tal d'ajudar l'alumne en els procediments del retoc digital o en l'ús de la càmera, en diem chuletas. La utilització de chuletas per fer la feina és bastant habitual, ja que el professor no pot atendre tots els alumnes alhora si el grup està subdividit.

A Preferits, hi tenim molts webs interessants relacionats amb el temari. Alguns d'aquests webs ens serveixen per estudiar fotografia, i d'altres, per veure obres d'artistes. Internet és una eina indispensable del crèdit perquè ens relacionem per mitjà del correu electrònic i del Moodle. L'Art-Tic té una adreça de correu electrònic pròpia; en el temps que porto fent aquesta experiència de comunicació per correu electrònic amb els alumnes s'ha creat una relació entre nosaltres molt peculiar.

Aquesta experiència també estimula l'ús del programari lliure. En general, es pot dir que un programa és lliure si permet les quatre llibertats definides per la Free Software Foundation:

La llibertat d'executar el programa per qualsevol propòsit (llibertat 0). La llibertat de veure com funciona el programa i adaptar-lo a les necessitats pròpies (llibertat 1). L'accés al codi font és un requisit. La llibertat de redistribuir còpies (llibertat 2). La llibertat de millorar el programa i de distribuir-lo de nou amb les millores dutes a terme, per tal que tota la comunitat se'n pugui beneficiar (llibertat 3).

L'alumne ha de conèixer els avantatges del programari lliure, que pot ser usat, estudiat i modificat sense restriccions, i que pot ser copiat i redistribuït en una versió modificada o sense modificar sense cap problema. És important que sàpiguen que es pot trobar gratis a Internet, i també on trobar els programes que volen utilitzar, i que utilitzant programari lliure no tenen necessitat de falsificar codis. La majoria dels alumnes accepten de manera entusiasta i de bon grat l'experiència d'explorar el programari lliure.

3.2. Estratègies didàctiques

- El Moodle

El crèdit Fotografia i Coneixement està desenvolupat al Moodle. El disseny i desenvolupament de Moodle es basen en una determinada filosofia de l'aprenentatge. Al Moodle l'alumne aprendrà a pujar i baixar arxius de la xarxa i a exposar el seu treball mitjançant l'enllaç d'àlbums, blocs o galeries fotogràfiques. L'alumne moodler participarà en fòrums, farà qüestionaris, enquestes, tallers i tasques, treballarà en l'elaboració de glossaris (dins de les possibilitats, es fan wikis). En resum, al Moodle l'alumne construirà el coneixement en companyia d'altres participants. No cal recordar que la nostra matèria és pràctica i que l'activitat es desenvolupa en diferents llocs i amb tècniques variades, però algunes de les activitats del Moodle la nau són especialment eficients per a l'entrenament de la navegació aplicada a l'aprenentatge, com, per exemple, el taller, en el qual faig una activitat en què els alumnes sumen punts en valorar la cerca a Internet i del seu company, o el glossari Preferits d'Art_Tic, en què els alumnes van fent entrades per afegir webs relacionats amb el tema.

- El retrat

Utilitzem el retrat com a mitjà de coneixement de l'altre i de nosaltres mateixos. Aquest mot, coneixement, que dona títol al crèdit, és un exercici indispensable en la nostra societat tan diversa i canviant.

En retratar els seus companys, l'alumne els coneix una mica més, hi intima, se'ls apropa. En retocar les fotos del seu model, l'observa i, com tots sabem, cadascú introdueix en les imatges que observa una part de si mateix, de les seves experiències anteriors, de la seva memòria, de la seva imaginació, en definitiva, de la seva percepció del món.

«Tot retrat és, en certa mesura, un autoretrat que reflecteix qui el mira, atès que introduïm en tot retrat les nostres percepcions i experiències» (Berger, 2006).

Per altra banda, també hi ha una satisfacció de ser retratat. «La satisfacció de ser retrat en pintura era la satisfacció de ser reconegut personalment i confirmat en la pròpia posició. No tenia res a veure amb el desig modern de ser reconegut en solitari per allò que un és realment» (Berger, 2006).

El retrat dins del crèdit esdevé terapèutic i fa la funció de reforç de la identitat pròpia i de grup. El tractament digital del retrat del seu company o model per part de l'estudiant fotògraf, ha de ser respectuós, només en retocarà els valors de llum o contrast, balanç de blancs i màscara d'enfocament si cal.

Una vegada fets aquests retocs bàsics, el fotògraf passarà el retrat al seu model, i aquest amb la pròpia imatge podrà reelaborar un autoretrat utilitzant filtres, altres màscares de retoc digital o simplement realçant el retrat realista. Tractem de fer diverses proves i transformacions per tal de descobrir els trets més significatius de cada persona.

El retrat com a mitjà d'autoconeixement. L'autoretrat, filtres com a mitjà d'expressió dels sentiments.

- Els simulacres

Dins de les tasques de retoc digital, desenvolupem una sèrie de simulacres que van des del retoc senzill que pot dissimular una petita ferida o acne, fins a canviar totalment el color de la pell o la roba.

El sentit d'aquests simulacres és que l'alumne identifiqui clarament el mecanisme que utilitzen quasi tots els mitjans de comunicació per fer persones i ambients més agradables i especials. Recordo la citació de Bauman (2006) «La pràctica d'aquest art s'ha posat a l'abast de la gent a través del simulacre, un fenomen, segons la descripció memorable de Jean Baudrillard, molt semblant a les malalties psicossomàtiques, que, com és sabut, esborren la diferència entre les "coses com són" i les "coses com aparenten ser", o entre la "realitat" i la "il·lusió", la situació veritable i la seva simulació» (Bauman, 2006).

L'alumne ha de tenir molt clar el «joc» d'aquestes tècniques. El raonament de l'alumne, en acabar l'experiència, ha de ser: «si jo puc canviar la meua imatge i col·locar-la on vulgui... No

serà que aquell personatge que tant m'agrada no és així de debò? O... pot ser que aquella publicitat tan engrescadora no sigui del tot real?».

Les tasques de simulacre són aplicació de filtres, en el retoc de la imatge pròpia, i fotomuntatges. Retallen el propi cos de la foto feta pel company, el separen del fons per tornar a muntar-lo en un altre espai. Als cartells i disfresses digitals, els alumnes hi apliquen filtres, canvis de color, d'il·luminació i de grandària en la seva imatge, per tal de fer una composició plàstica que els identifiqui. D'aquesta manera aprofundeixen en el coneixement del llenguatge fotogràfic.

Els fotomuntatges tenen dos vessants:

1. La volta al món, que té com a objectiu fer realitat un desig, estar passejant per un país escollit, que pot ser el país que s'ha deixat, en el cas dels alumnes nouvinguts, o qualsevol altre que es vulgui conèixer. Per dur a terme aquesta feina, els alumnes tenen al seu abast, dins de la carpeta *Altres arxius*, la carpeta *Llocs diversos*, en què les subcarpetes contenen fotos dels països dels alumnes nouvinguts, d'altres d'Europeus i de Catalunya. Així, també es dona la possibilitat que tots els integrants del crèdit coneguin els països d'origen dels seus companys i també Catalunya, lloc de residència actual, de la qual tenim unes quantes subcarpetes segon vegueries, ciutats importants i llocs emblemàtics. La volta al món esdevé així una interessant eina per a la integració social i cultural. Les consignes de treball són: Treballarem diversos països. El model, jo mateix. Actitud del model relacionada amb el fotomuntatge. S'ha d'escollir primer el paisatge del lloc que es vol visitar. S'ha de posar per la foto amb actitud relacionada amb la imatge del fons del fotomuntatge.

2. Tipus de gent, és una composició amb les tècniques de fotomuntatge i cartell barrejades, en què l'alumne escull un tipus típic de gent, tant perquè vol ser així com perquè es vol riure una mica d'aquests personatges. Els tipus de gent són dins de la carpeta *Altres arxius*, carpeta *Tipus de gent*. Els alumnes cerquen a Internet contínuament i aquesta carpeta es va completant cada dia més, també hem fet una llista en text per tal d'anar apuntant els tipus de gent que els agradaria treballar per fer les recerques més endavant. Els tipus de gent estan sobretot relacionats amb les tribus urbanes i els estereotips socials. Són part de la carpeta tipus de gent, els gòtics, els okupes, els hippies, els punkis, els pijos, els grafiteres, els breakdance, els rapers, els culés, els merengues, els periquitos, els executius, les marujes, etc. L'objectiu d'aquesta tasca és que l'alumne reconegui els estereotips de pensament de la societat i també «les disfresses» que els caracteritzen. D'aquesta manera, té l'opció d'adoptar vestits més personals allunyats d'esquemes. També és important que descobreixi per quin tipus de gent estan dissenyades determinades publicitats. El procediment és molt divertit, ja que l'alumne primer escull fotos de vestits i paisatges de fons

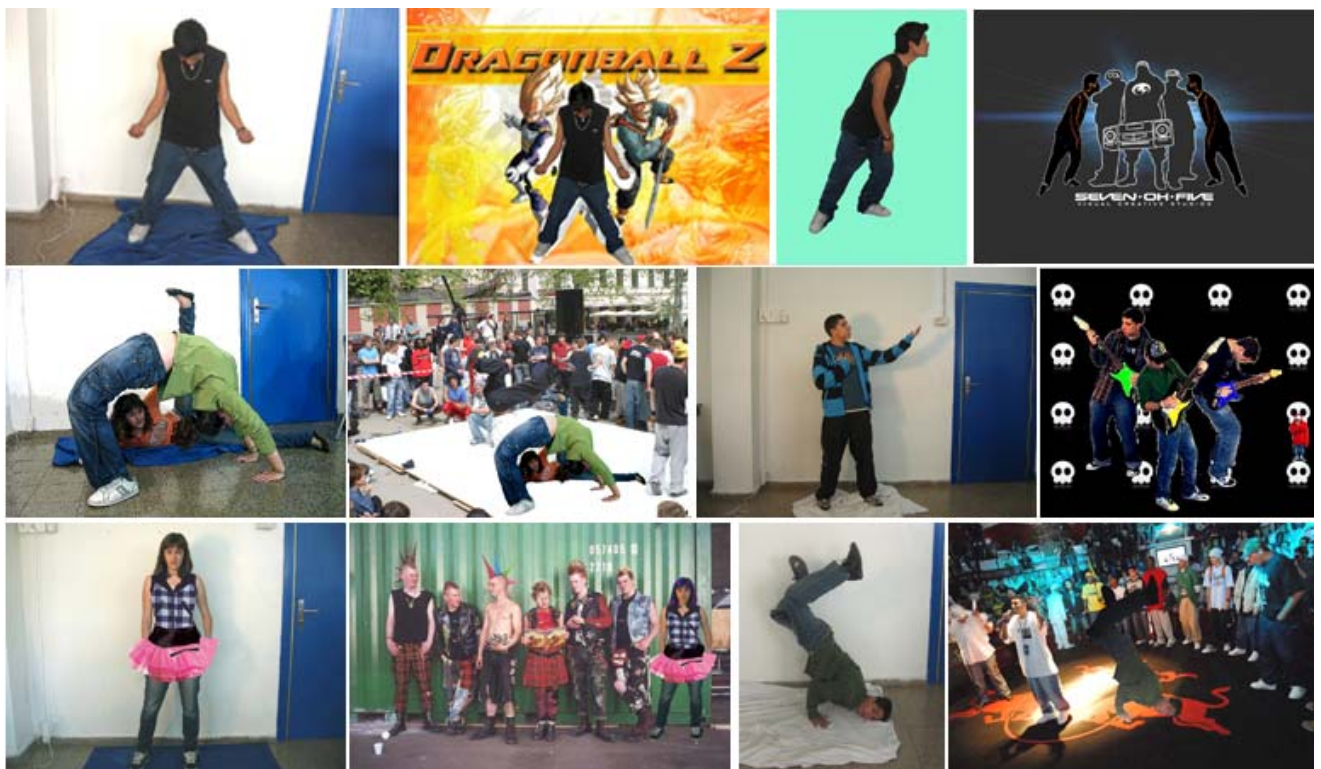
Jiménez A., M. *La Nau, proposta per navegar pels mitjans*

per al seu tipus, després s'ha de fer tirar la foto pensant en el material escollit, adoptant les postures que vagin bé als vestits i al fons; per tant, ha de fer un treball de dramatització com a model.

Les consignes de treball són: jo mateix, el model. Transformació de la identitat, transformar-se en un integrant d'un grup social concret. S'ha de posar per a la foto, actuar i disfressar-se si cal. S'ha de muntar un cartell o inventar-se un reportatge sobre el personatge creat.

El simulacre com anhel

Posar per al simulacre

Procés d'un simulacre. El simulacre com a eina d'anàlisi d'imatge.

El Klinger vol pertànyer a aquesta foto, ha posat dret i amb una actitud pensativa i fins i tot de dubte. Ha fet el fotomuntatge i de seguida ha advertit que alguna cosa no anava bé. Anàlitzem la imatge i l'espai quasi neutre, però a la vegada poc corrent com a punt de reunió d'un grup d'amics. Observem l'actitud de cada participant, la seva postura corporal, les seves mirades. Hi descobrim dos nois clarament desafiants, els altres estan bastant seriosos

Jiménez A., M. *La Nau, proposta per navegar pels mitjans*

i fins i tot amb un posat transcendent. Per tant, la manera de posar del Klinger no s'integra en el missatge que vol transmetre el grup.

S'ho pensa una mica i decideix posar-se en l'actitud del grup de la foto. Fa una nova sessió, li costa bastant adoptar l'actitud correlativa, ja que és bastant alegre. Finalment troba una altra foto que li agrada més i acaba la tasca amb una imatge inesperada.

4. Conclusió: d'una pantallada

Havent perdut quasi totes les guerres del segle passat, i particularment les que pares i mestres han lliurat contra les pantalles, ara toca assumir que eduquem nois, aprenents «d'Homo eligens creats a instàncies de la societat de consum, conseqüència de la coincidència fa-tal de l'obsessió/addicció de triar quan s'és incapaç de triar» com diu Bauman, i «enganxats al vidre» com diu Ferran Monegal, més clar i directe. És evident que, respecte a les noves tecnologies, hi ha un gran anivellament quant a l'ús i costums. Els nois d'avui disposen, almenys, de tres pantalles: telèfon mòbil, televisió i ordinador, i en alguns casos també de consola. Les pantalles esmentades, a més, es desdoblen en diverses

pantalles. Els nois treballen activament en tasques compositives, com ara els fons de les pantalles del mòbil o de l'ordinador, també dissenyen el seu "Space", blocs i un munt de productes similars. Fan una activitat de semidisseny digital sobre plantilles ja preestablertes a les quals afegeixen icones, fotografies i vídeos. Estan a l'ordre del dia en l'ús de perifèrics per tal de passar les seves produccions digitals a l'ordinador i d'allà a la xarxa, les munten als seus espais personals i surten publicades al Youtube. Els jocs i consoles són també part activa d'aquest constant gaudir tecnològic, amb una gran varietat d'estils i dissenys, alguns d'aquests jocs donen pas a la creació de mons virtuals amb personatges que els representen a si mateixos, estructura social i vida nova. És evident que el joc digital col·labora en la formació de nous conceptes i actituds en l'estructura de pensament del jovent. Des del punt de vista estètic, hi ha una nova concepció formal, i des del punt de vista actitudinal, una nova manera de fer, d'interactuar amb el medi, aquestes característiques de pensament es detecten molt sovint a la tasca educativa sense saber gaire bé d'on provenen. L'expressió d'una pantallada, també utilitzada per indicar que l'explicació d'algun fet o concepte serà amb breuetat i resumida, descriu clarament la manera de ser i de fer dels nostres alumnes. Dels nous conceptes de puntillització, instantaneïtat i fragmentació, en trobem nombrosos exemples.

Estan en contacte permanent a través de SMS i xats, s'avisen dels esdeveniments audiovisuals creats, conviuen mitjançant la sensorialitat digital en comunitats, pròpies i particulars, creades en xarxa i que molt poques vegades transcendeixen al món adult. L'edat de la colla descrita excel·lentment per Víktor Lowenfeld, ha experimentat un canvi impressionant, quant a composició estructural de grup, quantitat de participants i característiques espacials i temporals. És important conèixer el nou espai virtual en què es desenvolupa aquesta activitat fonamental per a la formació de l'individu. Els joves descobreixen el món social mitjançant la colla, és un pas fonamental en el desenvolupament de la interacció social de l'individu. Gran part d'aquest aprenentatge, avui, es desenvolupa a la xarxa, amb codis diferents. Nois i noies naveguen per la seva comunitat clicant d'icona en icona, sempre amb imatge pel mig. Aquesta nova i jove comunitat construeix, ens agradi o no, un nou llenguatge per a una manera nova de comunicació, ells són els que definitivament canviaran el signe i faran dels mitjans d'informació, mitjans de comunicació. És clar que si els llenguatges, i també el concepte de lloc de pertinença i identitat, canvien, els educadors i altres agents socials no l'hauríem de quedar al marge. L'educador o l'educadora que té clara aquesta realitat aplica nous conceptes i procediments per redefinir l'estratègia educativa.

Per comprendre les circumstàncies que han envoltat el fenomen de les noves tecnologies i els mitjans de comunicació des de la seva aparició, fins a les característiques de la societat actual, es necessitaria fer un repàs del context històric social dels mitjans d'informació i comunicació. Diversos sociòlegs i filòsofs a través del temps han tractat del tema de les implicacions d'aquests mitjans en la nostra vida diària. Els debats inicials, de vegades apocalíptics, van evolucionar i van assolir a l'inici del tercer mil·lenni un caire més positiu amb la democratització dels mitjans que significa Internet. Les característiques de la societat d'avui incideixen directament en els temes educatius. Enquadrar el context històric

corresponent d'aquest important fenomen faria aquest escrit molt llarg i no sóc especialista en aquesta matèria, però he volgut fer un document tipus resum que m'ajudés a reflexionar, sobretot basat en citacions de diversos autors i fets, que regulés l'evolució del pensament respecte a les tecnologies de la informació i la comunicació, a més d'aprofundir en alguns aspectes i conceptes. Presento aquest document en forma d'enllaç per tal d'aportar i rebre aportacions sobre aquesta apassionant temàtica del canvi social³.

Lluny de qualsevol conclusió tancada, ja que encara queda molt per fer, prefereixo acabar aquest escrit amb imatges d'alguns dels treballs d'alumnes que podreu visitar a l'exposició del portal de La Nau: <http://phobos.xtec.cat/mjimen10/moodle/>

³ La nau, una proposta per navegar els mitjans, introducció. Anàlisi de l'evolució dels mitjans, jocs digitals i mons virtuals, resum d'aportacions d'especialistes, es troba disponible a: <http://lamarta-profe.bloc.cat/post/10597/248240>

<Referències bibliogràfiques>

- Aberastury, A. (1977). *El juego de contruir casas*. Buenos Aires: Paidós.
- Al·lès, G. (2007). *Canvis socials i educació: Vida líquida i educació* [En línia] Barcelona [Consulta: 2007]. Disponible a <http://basessociologiques.blogspot.com>
- Aguirre, A. (2007). Creativitat en Temps de canvis. Actes del *II Congrés d'Educació de les Arts Visuals*, 2007, Barcelona, España: COBALCAT Ed.
- Art Futura (2007). *La pròxima red*. Barcelona: Art Futura.
- Barthes, R. (2004). *La cámara lúcida*. Barcelona: Paidós.
- Bauman, Z. (2006). *Els reptes de l'educació en la modernitat líquida*. Barcelona: Arcadia.
- Berger, J. (2006). *Sobre les propietats del retrat fotogràfic*. Barcelona: Gustavo Gili.
- Berger, J. (1987). *Mirar*. Barcelona: Blume.
- Berger, J. (2000). *Modos de ver*. Barcelona: Gustavo Gili.
- Bourdieu, P. (2004). *Un art mitjà: assaig sobre els usos socials de la fotografia*. Barcelona: Gustavo Gili.
- Bourdieu, P. (1997). *Sobre la televisió*. Barcelona: Anagrama.
- Eco, U. (1993). *Apocalíptics i integrats*. Barcelona: Lumen.
- Eco, U. (1982). *La estructura ausente*. Barcelona: Lumen.
- Freire, P. (1970). *Pedagogia del oprimido*. Buenos Aires: Siglo XXI.
- Gutiérrez, F. (1972). *El lenguaje total*. Buenos Aires: Humanitas.
- Hernández, F. (1997). *Educación y cultura visual*. Morón, Sevilla: Publicaciones M.C.E.P.
- Lewkowicz, I.; Corea, C. (2004). *Pedagogia del aburrido*. Buenos Aires: Paidós.
- Lowenfeld, V.; Brittain, W. L. (1972). *Desarrollo de la capacidad creadora*. Buenos Aires: Kapelusz.
- Sontag, S. (1996). *Sobre la fotografía*. Barcelona: Edhasa.
- Wall, J. (2007). *Fotografía i intel·ligència líquida*. Barcelona: Gustavo Gili.
- Zush, E. (2000). *CD interactius*. Barcelona: Macba.

<Bibliografia recomanada>

Escola Oberta: audiovisuals: les tic i els media. Cinema en curs: Integrar el cinema a les escoles i instituts. Eines de tractament digital de la imatge. Directori de vídeos del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. Internet a l'aula. Webquest. Espai LIC, Pla educatiu de l'entorn.

Jiménez Albiol, Marta (2009) Introducció: La nau, una proposta per navegar els mitjans. Anàlisi de l'evolució dels mitjans, jocs digitals i mons virtuals, resum d'aportacions d'especialistes. Disponible a <http://lamarta-profe.bloc.cat/post/10597/248240>

Laboratori de les Arts. Caixa Fòrum. (2005). *Mirades creuades. Activitat entorn de la representació de l'adolescència*. Barcelona: Caixa Fòrum.

Maquinay i Pomés, A.; Ripoll i Sòria, X. (1996) *L'Educació audiovisual*. Catalunya: Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament. ISBN 84-393-3800-71. Catalunya. Departament d'Ensenyament II. Títol III. Col·lecció 1. Mitjans de comunicació de massa.

//Referència recomanada

Jiménez A., M. (2009). La Nau, proposta per navegar pels mitjans [En línia] *REIRE: Revista d'Innovació i Recerca en Educació*, 2, 74-95. Accessible a:
<<http://www.raco.cat/index.php/REIRE>>

<Article>

```
_dades.autora;
  nom= Marta Jiménez Albiol;
  càrrec= Professora d'Educació Visual i
  Plàstica a l'IES Torras i Bages;
  email= mjimen10@xtec.cat
```